

СУСПІЛЬНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ДИНАМІЧНА КАТЕГОРІЯ

ІВАНОВ Денис Валерійович - аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом

УДК 342.1

Общественное вещание как динамическая категория должна существовать для реализации актуальных для уровня развития общества интересов. При этом расчленение общественного вещания на диалектическое и метафизическое показало, что данному общественному явлению присущи как неизменные постулаты, так и переменные задания. Относительно последних было прослежено явная корреляция с уровнем развития и актуальными потребностями общества, в которых функционирует общественное вещание.

Ключові слова: суспільне мовлення, PSB, суспільні потреби, інтереси громадянськості, динамічна категорія, діалектика, метафізика.

Суспільне мовлення для пострадянських держав, зокрема і для України, поняття нове і використовується як переклад англійського public service broadcasting (надалі – PSB). Слід зазначити, що поряд з перекладом «суспільне мовлення» існують і альтернативні переклади – «громадське мовлення», «публічне мовлення», «суспільне телерадіомовлення» та інші.

Найбільш відомою дослідницею, яка займалася визначенням поняття PSB можна вважати Т. Сайветсен. У своїй праці «Громадське (суспільне) телебачення у перехідний період. Порівняльно-історичний аналіз BBC та NRK» дослідниця лише зауважила про неоднозначність дефініції такого явища, як суспільне телерадіомовлення. Проаналізувавши більш як два десятки ви-

значень поняття PSB, вона знайшла понад тридцять різних притаманних йому ознак, які дослідники називають основними рисами «суспільного мовлення» [1, 22].

У більш пізній роботі «Багатозначність використання концепції «публічної служби» Т. Сайветсен підтвердила тезу про невизначеність поняття PSB, через еластичність концепції суспільного мовлення [2, 5 – 11].

Так, і справді розуміння меж терміну «суспільне мовлення» різняться у різних науковців.

Деніс Мак-Квейл, наприклад, закладає у термін наступне значення. Громадське мовлення (public service broadcasting) – фінансована громадянськістю неприбуткова система телерадіомовлення (переважно європейська), яка має на меті задовольняти потреби всіх громадян у громадському спілкуванні. Спочатку це були всі потреби (тобто й розваги також), а виправдання для громадського мовлення полягало в природно монопольному характері мовлення. Проте це виправдання більше не чинне, і потребу в громадському мовленні пояснюють загальними громадським інтересами і тим, що воно може задовольнити комунікативні потреби, якими через їхню непопулярність нехтують комерційні системи. Серед таких потреб – універсальне обслуговування, особливі потреби меншин, деякі види освітніх послуг, а також служіння демократичній політичній системі за допомогою відкритого доступу для різних

політичних сил, підтримування загальних інформаційних цілей, задоволення особливих потреб політиків у виборчому та урядовому процесах [3, 484].

Алан Уайт з Міжнародної Федерації журналістів зазначаючи, що єдиної моделі суспільного мовлення для всіх держав не існує, все ж наголошує, що суспільне мовлення має існувати для всіх людей, бути незалежним, якісним і об'єктивним [4, 12]. При цьому Уайт не робить акцент на формі існування суспільного мовлення чи то як окремого інституту, чи як телерадіоорганізації, чи як розгалуженої горизонтальної системи, елементи якої можуть і не взаємодіяти напряму між собою, а залишатися до певної міри автономними (як у США).

Зважаючи на неоднозначність поняття та організаційної форми існування суспільного мовлення, як і Сайветсен, Вол Йоргенсон Карін та Томас Ханітч у журналістському довіднику означили категорію PSB важкою для визначення [5, 398].

Такий стан розробленості поняття PSB корелюється з тезою Трайн Сайветсен про гнучкість концепції суспільного мовлення. Складність дефініції Сайветсен пояснює тим, що різні фахівці називають суспільним мовленням три різні явища: національну систему; певні інститути; певний набір програм [6, 187].

Така широка диференціація у підходах до визначення поняття та форми існування суспільного мовлення пояснюється автономією формування суспільного мовлення як соціального інституту в різних суспільствах.

Так, наприклад для американського суспільства, для якого держава – придаток, який забезпечує функціонування механізму суспільного поступу – ринкових відносин, суспільне мовлення існувало на рівні студентських чи місцевих радіостанцій. Основа для роботи таких громадських інститутів – ентузіазм, а стимулом для роботи видається насолода від продукту.

Для окультуреної Європи суспільне мовлення – елемент демократії, який існує в рамках взаємовідносин держава – суспільство. Тут суспільне мовлення виступає медіа (від лат. *medium* – середній [7]) – посередині між державою та суспільством.

Воно, має виступати елементом публічної сфери, незалежної від держави та редакційної політики власників засобів масової інформації.

Для депресивних суспільств найбільш показовою ситуацією з функціонуванням суспільного мовлення (мовлення у інтересах суспільства) виступали проекти по навчанню дітей по радіо. Так, у державах Африканського континенту, особливо постколоніальних, де на величезні території наявна одна – дві школи, дітей навчають по радіо.

Саме останній приклад, на думку автора, найбільш відображає сутність мовлення в інтересах громадськості.

Повертаючись до необхідності визначення поняття суспільного мовлення доцільно зауважити, що воно має існувати задля реалізації актуальних для рівня розвитку суспільства інтересів.

У цьому контексті зазначимо про визначення суспільного мовлення, наявне в чинному законодавстві України. Поняття суспільного мовлення в Україні розуміється в контексті структури національного телебачення і радіомовлення, яку відповідно до статті 11 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» становлять державні та комунальні телерадіоорганізації, система Суспільного телебачення і радіомовлення України, приватні, незалежно від способу розповсюдження програми, громадські та інші телерадіоорганізації, засновані відповідно до вимог законодавства України [8].

Суспільне телерадіомовлення визначається в Законі України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення» як телерадіоорганізація зі статусом єдиної загальнонаціональної неподільної і неприбуткової системи масової комунікації, яка є об'єктом права власності Українського народу і діє згідно з єдиною програмною концепцією [9].

Відповідно до частини четвертої статті 1 Закону України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення», Суспільне телерадіомовлення є юридичною особою і має самостійний баланс, поточні та вкладні (депозитні) рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням, а також знак (логотип) для своїх товарів та послуг [9].

Потрібно зауважити, що наведений вище Закон України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення», прийнятий ще у 1993 році, сьогодні не працює, оскільки організація, яка б виступала визначеною цим Законом юридичною особою «суспільним телерадіомовником», не функціонує.

Водночас, наведене дозволяє стверджувати, що на рівні українських законодавчих реалій суспільне мовлення як об'єкт наукового аналізу виступає юридичною особою зі статусом єдиної загальнонаціональної неподільної і неприбуткової системи масової комунікації, яка діє для задоволення інформаційних потреб суспільства, що означає ототожнення українським законодавцем явища – суспільного мовлення з формою його існування – організацією (юридичною особою, майно якої є власністю українського народу).

Наведе ототожнення видається обумовленим наданням організації певного спеціального статусу, водночас, передбачає і необхідність включення у Закон України певних декларативних сентенцій, які слугуватимуть висвітленню ідей феномену суспільного мовлення, враховуючи його динамічність. Згадувані сентенції на сьогодні відсутні.

Доцільно зауважити, що суспільне мовлення як продукт суспільної необхідності має бути так само динамічним як і суспільне життя, змінюватися і пристосовуватися під суспільні реалії та потреби, водночас незмінно діючи на основних свої принципах: незалежності, спрямованості до якомога більшої аудиторії, прагненні до об'єктивності.

З наведеного вище постає динамічність суспільного мовлення як суспільного явища. Саме динамічністю суспільних відносин, багатоманіттям суспільного буття, яке подібно до коливань ціни на фондових ринках перебуває у перманентному русі, ми пояснюємо різноманітність форм існування суспільного мовлення у різних суспільствах та проблему визначення цієї динамічної категорії.

Водночас умовно явище – суспільне мовлення доцільно розділити на проти-

лежності. Перша – застигла, метафізична – принципи існування, які можна окреслити як прагнення до функціонування незалежного, якісного та об'єктивного каналу інформації. Друга – динамічна, діалектична – полягає в реалізації програмної продукції, релевантної до актуальних для суспільства питань.

Спираючись на викладений вище матеріал, запропонуємо наступний зріз можливої диференціації суспільного мовлення як певної динамічної категорії (динамічної субстанції).

Найнижча точка існування (перший рівень) такої субстанції характерна для малорозвинених суспільств, у яких мало розвинені комунікації. Актуальною метою за таких умов для суспільного мовлення виступає доступність осіб до інформації для навчання або підвищення рівня культури. Прикладом можуть слугувати деякі країни Африканського континенту.

Другий рівень характерний для суспільств, які розвиваються у напрямку демократичних. Тут суспільне мовлення діє на національному рівні і передбачає стимулювання суспільних змін для створення і розвитку сильного громадянського суспільства.

Третій рівень характерний для розвинених демократій, коли суспільне мовлення виступає джерелом інформації, контент і акцент якої спрямований на загальнолюдські цінності, біологічну ідентичність тощо.

Для України, яку за глибоким переконанням автора доцільно віднести до другого рівня, акцент функціонування суспільного мовлення має ставитися на створенні дієвого громадянського суспільства, підвищення рівня громадянської та правової культури населення. Для реалізації викладеного в Україні необхідні відповідні законодавчі новели.

Підсумовуючи зазначимо про те, що висвітлене вище у роботі дозволяє частково подолати недолік визначення поняття суспільного мовлення, яке раніше пояснювалося «еластичністю концепції» суспільного мовлення, шляхом пояснення його динамічності. Подолання недоречного погляду на суспільне мовлення як завершене (мета-

АНОТАЦІЯ

Суспільне мовлення як динамічна категорія має існувати задля реалізації актуальних для рівня розвитку суспільства інтересів. При цьому розчленування суспільного мовлення на діалектичне і метафізичне показало, що даному суспільному явищу притаманні як незмінні постулати, так і змінні завдання. Стосовно останніх було прослідковано явну кореляцію з рівнем розвитку та актуальними потребами суспільства, в яких функціонує суспільне мовлення.

SUMMARY

Public service broadcasting as a dynamic category has to be relevant to the level of development of the society interests. This division of public broadcasting in the dialectical and metaphysical showed that this social phenomenon characterized as immutable tenets and values of variables. For the past had followed a clear correlation with the level of development and the actual needs of society which operates public broadcasting.

фізичне) сприяє можливості ширшого тлумачення і розуміння цього явища, а отже впливає і на питання герментевтичного характеру. Зокрема, можливість досягнути явище суспільного мовлення в рамках тексту значно розширюється.

Література

1. Syvertsen T. Public Television in Transition. A Comparative and Historical Analysis of the BBC and the NRK. – Oslo/Trondheim: NAVF, 1992. – 377 p.
2. Syvertsen T. The Many Uses of the 'Public Service' Concept // Nordicom Review. – 1999. – Vol. 20. – 12 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nurmandi.staff.umy.ac.id/files/2012/02/theorypublicservice.pdf>
3. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / переклали з англійської Оля Возьна, Галина Сташків / Деніс Мак-Квейл. – Львів: Літопис, 2010. – 538 с.
4. Служба общественного вещания: справочник лучших приемов и методов работы / под. ред. Индражид Банержи, Калинга Сеневиратне [руководитель и координатор проекта ЮНЕСКО Владимир Л.

Гай]. – М. Русское издание. UNESCO 2006, Издательский дом «Гелеос». – 2006. – 179 с.

5. Wahl-Jorgensen Karin, Hanitzsch Thomas The Handbook of Journalism Studies / Karin Wahl-Jorgensen, Thomas Hanitzsch – Taylor & Francis, 2009. – 446 p.

6. Даниленко С.І. Громадянський вимір комунікаційної революції: Модернізація суспільних комунікацій від друкарського верстата до соціальних мереж : монографія / С.І. Даниленко. – К.: ИМВ. – 2010. – С.184-235.

7. Douglas Harper Online etymology dictionary, 2001-2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://etymonline.com/index.php?term=medium&allowed_in_frame=0

8. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 № 3759-ХІІ в ред. від 01.01.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>

9. Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України: Закон України від 18.07.1997 № 458/97 – ВР в ред. від 05.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/485/97-%D0%B2%D1%80>